

**СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ
У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ:
АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ЗАКОНОПРОЕКТУ**

Армаш Надія Олексіївна

*доктор юридичних наук, доцент, заступник директора,
Державне підприємство «Центр судової експертизи
та експертних досліджень» ДСА
м. Київ, Україна*

Правове забезпечення судово-експертної діяльності є визначальним фактором якості правосуддя в умовах правової держави. Професійна експертиза стала інтегральною частиною доказового процесу, що вимагає від законодавця не лише технічного регулювання, а й концептуального осмислення місця та ролі експерта в системі публічної влади.

У світлі публічно-правової доктрини В.Б. Авер'янова судово-експертна діяльність має розглядатись як форма реалізації публічної функції держави – надавати об'єктивну, науково верифіковану правову істину в судовому процесі [1].

Водночас, чинний Закон України «Про судову експертизу» був прийнятий ще в 1994 році та на сьогодні значна частина його положень потребує суттєвого оновлення, встановлення нових підходів до здійснення судово-експертної діяльності, що обумовлено міжнародним досвідом нормативно-правового регулювання такої діяльності та практикою проведення судових експертиз, а також практикою діяльності судово-експертних установ.

Необхідність прийняття нового закону про судово-експертну діяльність обумовлена також низкою змін на державному рівні, зокрема, проведенням судової реформи, в рамках якої судова експертиза є невід'ємною складовою судової системи.

Серед основних проблем, які необхідно врегулювати на законодавчому рівні у сфері судово-експертної діяльності, слід виділити такі.

Потребують законодавчого закріплення основоположні терміни (понятійний апарат) у сфері судово-експертної діяльності з метою єдиного підходу до їх вживання у правозастосовчій діяльності. До таких термінів слід віднести: «експертна ініціатива», «кваліфікація судового експерта», «методика проведення судової експертизи», «судово-експертна діяльність» тощо.

Також існує необхідність удосконалення положень, які закріплюють основні засади здійснення судово-експертної діяльності, та більш чіткого визначення статусу, прав та обов'язків судових експертів, судово-експертних установ та їх керівників.

Нагальною проблемою, що потребує розв'язання на рівні закону, є також врегулювання питання дисциплінарної відповідальності судових експертів.

На законодавчому рівні слід встановити засади дисциплінарної відповідальності, визначити діяння, які є дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Також на сьогодні не визначено державного органу, відповідального за формування державної політики у сфері судово-експертної діяльності. У зв'язку з цим, визначення такого державного органу та його повноважень, створення єдиних підходів до підготовки кадрів для всіх суб'єктів судово-експертної діяльності та підвищення їх кваліфікації, контролю за їх діяльністю є ще одним завданням, яке необхідно врегулювати у сфері судової експертизи.

Крім того, потребує нормативно-правового врегулювання діяльність недержавних судово-експертних установ та діяльність експертів, які не є працівниками державних експертних установ, оскільки за останні роки активно розвиваються приватні установи різних організаційно-правових форм, які об'єднали в собі експертів та фахівців з відповідних галузей знань та надають експертні послуги.

До того ж, експертною спільнотою та науковцями звертається увага на необхідність чіткого визначення складу суб'єктів судово-експертної діяльності.

Актуальною проблемою, що потребує вирішення, є надання права судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих судово-експертних установ, на проведення експертиз, які сьогодні проводяться виключно державними спеціалізованими установами.

Так, відповідно до статті 7 Закону України «Про судову експертизу» виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз. Разом з цим, цей Закон не містить визначення «криміналістичні експертизи».

Тому є необхідність розширити види судових експертиз, які можуть проводитися «приватними» судовими експертами, шляхом відмови від застарілого поняття «криміналістичні експертизи».

Врегулювання окресленого питання дозволить розвантажити науково-дослідні установи судових експертиз, що в свою чергу, позитивно вплине на строки проведення інших експертиз, забезпечить вирівнювання повноважень «приватних» і державних експертів щодо

можливості проведення судових експертиз, збільшить рівень конкуренції між ними.

До тепер у сфері судово-експертної діяльності не налагоджена система самоврядування, хоча створення системи самоврядування судових експертів вже тривалий час обговорюється у колі експертної спільноти.

Наразі існує необхідність у створенні самоврядної організації, що здійснюватиме представництво професійних інтересів приватних судових експертів в органах державної влади, судах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, а також захист професійних інтересів судових експертів, інформування професійної спільноти про практику та проблемні питання судової експертизи, сприятиме підвищенню професійного рівня судових експертів тощо.

Серед організаційних засад проведення судової експертизи актуальним питанням, що потребує врегулювання, є встановлення граничних строків проведення судової експертизи, які на сьогодні не визначені Законом України «Про судову експертизу», а регулюються підзаконними нормативно-правовими актами.

Європейський суд з прав людини суд наголошує, що однією з проблем, що призводить до порушення розумного строку розгляду судової справи, є надмірна тривалість судових експертиз.

Також є потреба врегулювати питання рецензування висновку судового експерта.

До Мініюсту надходить велика кількість звернень від фізичних, юридичних осіб та правоохоронних органів щодо проведення рецензування висновків, складених у кримінальному провадженні, з метою використання рецензії під час оцінки доказів щодо підтвердження чи спростування висновку експерта.

Тому питання проведення рецензування висновку експерта потребує законодавчого закріплення з метою уникнення зловживань суб'єктами, якими використовується рецензія для спростування висновку експерта. Зокрема, рецензування не має підміняти судову оцінку висновку експерта як джерела доказу, а має здійснюватися з метою підвищення кваліфікації судових експертів, обміну набутим ними досвідом.

Серед проблем кадрового забезпечення судово-експертної діяльності, які потрібно врегулювати на законодавчому рівні, є застарілий та неефективний порядок підготовки та підвищення кваліфікації судових експертів.

Удосконалення сфери судово-експертної діяльності також має бути спрямоване на встановлення однакових умов доступу до професії та підвищення кваліфікації для всіх експертів.

Вирішення основних проблемних питань у сфері судово-експертної діяльності можливо розв'язати шляхом комплексного підходу до врегулювання цієї сфери та прийняття відповідного системного законопроекту.

Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» спрямований на: створення єдиного правового регламенту експертної діяльності; запровадження публічних гарантій незалежності та якості експертизи; підвищення довіри до судового процесу.

У структурному плані проект містить 8 розділів, які охоплюють: принципи діяльності; класифікацію суб'єктів; механізми кваліфікації; гарантії незалежності; особливості самоврядування; відповідальність експертів.

У проекті закладено низку принципів, що формують правову і професійну етику експерта, зокрема: верховенство права; об'єктивність і повнота дослідження; наукова вивіреність методик; недопустимість впливу на експерта.

Ці положення конкретизують вимогу правової держави, згідно з якою експертиза має бути не лише технічною процедурою, а правовим актом інтелектуальної оцінки, що підлягає перевірці на основі публічних критеріїв.

Уперше чітко розмежовано: державних судових експертів; приватних експертів; експертні установи (у т.ч. приватні центри); органи саморегулювання.

Принцип паритету доступу до експертної професії відповідає положенням ст. 43 Конституції України щодо права на працю та принципу рівності форм власності.

Окремий розділ присвячено самоврядуванню приватних експертів – створенню асоціацій, реєстрації методик, формуванню етичних кодексів.

Передбачено: навчальні програми; стажування; тестування; атестацію; ведення Єдиного реєстру експертів.

Це відповідає європейській моделі фахової автономії з публічним наглядом, що гарантує якість експертного висновку.

До гарантій діяльності експерта належать: захист від звільнення чи тиску; участь у дисциплінарних процедурах; вибір методик; право відмови від участі у справі.

Ці норми формують інституційний баланс між обов'язком та незалежністю, який має підґрунтя в доктрині поділу влад.

Попри інституційну повноту, потребують доопрацювання: узгодження з процесуальними кодексами (КПК, ЦПК, ГПК, КАСУ); відсутність незалежного органу аудиту експертиз; інформаційна

закритість методик, що суперечить принципу публічності судового процесу.

Проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» – це спроба закласти фундамент публічно-доказового виміру правосуддя, у якому експерт є не лише помічником суду, а носієм публічної довіри та професійного авторитету.

Судова експертиза має бути формою служіння праву через науково обгрунтовану істину, а не інструментом підтвердження адміністративної доцільності.

Література

1. Авер'янов В. Поняття органу виконавчої влади як базового елемента апарату державного управління //Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К: Факт, 2003. – С. 54-58.

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. ВВР України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Про судово-експертну діяльність : проект Закону України. 2021. 57 с.

4. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.11.2021 р. № 1834-ІХ.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-497-2-18>

ВПЛИВ ТА ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ

Голотін Ігор Генадійович

Фізична особа-підприємець,

м. Київ, Україна

В умовах воєнного стану, який запроваджується внаслідок агресії проти України, перед державним апаратом постає завдання забезпечення стійкості, оперативності та ефективності державного управління. У таких умовах адміністративне право стає одним із ключових інструментів правового регулювання діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, військових адміністрацій, а також інших суб'єктів публічної влади [1].